Hoofdstuk II: De studie van het geheugen (pp. 97-268)
0. Inleiding (pp. 97-103)

§1. De fysische wereld wordt door ons op een bepaalde zinvolle wijze waargenomen. We ervaren dit beeld wel als direct, maar toch is er een ganse omweg, een verwerking, te maken door het geheugen. Het maken van een situatie tot een zinvol geheel gebeurt via verwerkingsprocessen, die plaats vinden in het geheugen.

§2. We krijgen de indruk dat geheugen enkel onthouden en herinneren behelst, maar de functie van het geheugen omvat veel meer: alle kennis en ervaring is erin opgeslagen die we in de loop der jaren hebben vergaard. Het maakt ons tot wie we zijn, en laat toe te anticiperen op toekomstige situaties door te leren uit het verleden.

§3. We zijn ons vaak niet bewust van geheugenprocessen, maar iedere waarneming omvat herkenning en interpretatie van patronen; en iedere gedachte berust op kennis en ervaring. (Om een afspraak te maken moet je niet alleen een aantal handelingen in de juiste volgorde uitvoeren, maar ook de formaliteiten voor elke individuele handeling kennen.) We zijn ons meestal pas van het belang van het geheugen bewust als het misgaat (geheugenverlies etc…).

§4. Geen enkel literair werk heeft zoveel met geheugen te maken als “A la recherche du temps perdu”. De obsessie van de auteur, Marcel Proust, is zo groot dat hij zich van de samenleving afzonderde en kleine, gelukzalige situaties (als het dopen van een cakeje in de koffie) beschrijft en analyseert hoe het komt dat ze zo gelukzalig zijn. Verder ontwikkelt hij ook zijn optische analogie: wat we ervaren als een episode uit het verleden is gebaseerd op een combinatie van informatie uit het heden (de ogen), en in het verleden (zoeken in de database). Herinnering is betekenisloos indien het niet verbonden is met een aspect uit het heden.

§5. Niet iedereen onderscheidt het de scheiding tussen het drieluik verleden-heden(-toekomst). Gibson zegt dat de drie delen subjectief wél bestaan, maar dat er geen objectieve aanwijzingen hiervoor zijn. Zo heeft volgens hem objectieve tijd geen verleden, tegenwoordige of toekomende tijd (in de taal bestaat dat wel, maar die is té beperkt). Perceptie is niet vast te pinnen op het “nu”, maar enkel een extractie van informatie, die net zo goed in het verleden te vinden is. (“Knowing is an extension of perceiving”) De theorie van Gibson is evenwel weinig aanvaard.

§6. Vroeger werd vaak een onderscheid gemaakt tussen geheugen in enge, en geheugen in ruime zin. Het geheugen in ruime zin omvat de invloed van vorige ervaringen op huidige gedragingen, zonder dat de persoon bewust zich inspant om die zich te herinneren. Indien daarentegen echt bewust zoeken en herhalen noodzakelijk is bij het oproepen van een bepaald iets, spreken we van het geheugen in enge zin. Heuristisch gezien heeft dit onderzoek echter minder waarde gedurende de laatste 20 jaar, aangezien men het geheugen in ruime zin kon laten samenvallen met de leerpsychologie (het is immers door leren dat we er op den duur niet meer hoeven over na te denken), die zich bij de overgang van behaviorisme naar informatieverwerkingstheorieën nadrukkelijk manifesteerde bij de studie van het geheugen.

§7. Bij het onderscheid tussen eng (episodisch) en ruim (procedureel) geheugen moet echter deze kanttekening gemaakt: er bestaan gevallen waarbij het episodisch geheugen faalt (de context van elektroshock), maar het oproepen van opgeslagen kennis nog normaal werkt (het feit “elektroshock” en de wetenschap dat het pijn doet). Analoge experimenten vindt men onder

meer met de toren van Hanoi. Warrington en Weiskrantz verklaren dit door middel van het indirect geheugen. Verbeterde prestatie wordt vastgesteld zonder voorafgaande aanbieding van informatie.

§8. Het geheugen dient op verschillende wijzen te worden benaderd, aangezien het ook uit drie deelaspecten bestaat. Sommige theorieën bespreken vooral hoe kennisverwerving of inprenting van nieuwe informatie verloopt; andere bestuderen het bijhouden zelf (vorming van een fysiologisch spoor); nog andere proberen het oproepen (en dan vooral het niet meer kunnen oproepen of het vergeten) te verklaren.

§9. Het is zo dat in de evolutie van de verschillende theorieën, elementen behouden zijn in de nieuw gevormde theorie. De oudere theorieën hieromtrent zijn niet volledig te vergeten, aangezien er nog steeds waardevolle elementen bestaan die de studie van het geheugen vanuit een vaak correcte invalshoek benaderen.